

SUN'IY INTELLEKT TERMINLARINING O'ZBEK TILIDAGI SEMANTIK MOSLASHUVI

Nazarova Sevinchoy Umarbekovna
Urganch RANCH texnologiya universiteti

Annotatsiya

Mazkur tezisdagi sun'iy intellekt (SI) terminlarining o'zbek tilidagi semantik moslashuvi masalasi tahlil qilinadi. Tadqiqotda zamonaviy lingvistikaning dolzarb yo'nalishlaridan biri bo'lgan terminologiya va semantika yondashuvlari asosida SIga oid terminlarning o'zbek tiliga kirib kelish jarayoni o'rganiladi. Xususan, terminlarning ma'no kengayishi, torayishi va qisman o'zgarishi kabi semantik hodisalar tahlil qilinadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, o'zbek tilida SI terminlari ko'pincha ingliz tilidan to'g'ridan-to'g'ri o'zlashtiriladi yoki tarjima qilinadi, biroq bu jarayonda ularning dastlabki semantik xususiyatlari to'liq saqlanmaydi. Tadqiqot o'zbek tilida ilmiy terminlarning semantik jihatdan aniq va barqaror shakllanishi zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, semantik moslashuv, terminologiya, ma'no o'zgarishi, o'zbek tili, o'zlashma terminlar

Abstract (English)

This thesis examines the semantic adaptation of Artificial Intelligence (AI) terminology in the Uzbek language. The study employs terminological and semantic approaches to analyze the process of incorporation of AI-related terms into Uzbek. In particular, it explores semantic phenomena such as meaning extension, narrowing, and shift. The findings indicate that AI terms in Uzbek are often borrowed or translated from English; however, their original semantic features are not always fully preserved. The research emphasizes the need for precise and standardized development of scientific terminology in Uzbek.

Keywords: artificial intelligence, semantic adaptation, terminology, semantic change, Uzbek language, borrowed terms

Аннотация (Russian)

В данной работе рассматривается проблема семантической адаптации терминологии искусственного интеллекта (ИИ) в узбекском языке. В исследовании используются терминологический и семантический подходы для анализа процесса заимствования терминов, относящихся к сфере ИИ. Особое внимание уделяется таким семантическим явлениям, как расширение, сужение и смещение значения. Результаты показывают, что в узбекском языке термины ИИ часто заимствуются или переводятся с английского языка, однако их исходные семантические характеристики не всегда полностью сохраняются. В работе

подчеркивается необходимость стандартизации научной терминологии в узбекском языке.

Ключевые слова: искусственный интеллект, семантическая адаптация, терминология, изменение значения, узбекский язык, заимствованные термины

Asosiy qism

Hozirgi davrda sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi yangi terminlarning paydo bo'lishiga sabab bo'lmoqda. Ushbu terminlar asosan ingliz tilida shakllanib, boshqa tillarga, jumladan o'zbek tiliga ham kirib kelmoqda. Bu jarayonda terminlarning nafaqat shakliy, balki semantik jihatdan moslashuvi ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Semantik moslashuv tilshunoslikda so'z va terminlarning yangi til muhitida ma'nosining o'zgarishi yoki kengayishi jarayonini anglatadi [1: 52]. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, SI terminlari o'zbek tiliga kirib kelganda bir nechta semantik o'zgarishlarga uchraydi.

Birinchidan, **ma'no kengayishi** kuzatiladi. Masalan, "algorithm" termini o'zbek tilida "algoritm" shaklida qo'llanilib, nafaqat kompyuter faniga oid, balki umumiy ketma-ketlikni ifodalashda ham ishlatiladi.

Ikkinchidan, **ma'no torayishi** holatlari ham mavjud. Masalan, "neural network" termini ingliz tilida kengroq ilmiy tushunchani anglatadi, o'zbek tilida esa ko'pincha faqat sun'iy neyron tizim sifatida tushuniladi.

Uchinchidan, **ma'no siljishi (semantic shift)** kuzatiladi. Ayrim terminlar tarjima jarayonida o'zining dastlabki mazmunidan qisman uzoqlashadi. Bu holat ayniqsa "deep learning" kabi murakkab terminlarda yaqqol namoyon bo'ladi.

Ilmiy manbalarda ta'kidlanishicha, yangi terminlarning boshqa tilga o'zlashuvi jarayonida semantik moslashuv muqarrar hodisa hisoblanadi [2: 15]. Shu bilan birga, terminlarning noto'g'ri yoki turlicha talqin qilinishi ilmiy kommunikatsiyada noaniqliklarni keltirib chiqarishi mumkin.

Shuningdek, o'zbek tilida ayrim terminlar hali to'liq standartlashmagan bo'lib, ular turli manbalarda turlicha ma'noda qo'llanilmoqda. Bu esa terminologik tizimning barqaror emasligini ko'rsatadi

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt terminlarining o'zbek tilidagi semantik moslashuvi murakkab va ko'p bosqichli jarayon ekanligi aniqlandi. Terminlar o'zlashuvi jarayonida ma'no kengayishi, torayishi va siljishi kabi semantik hodisalar kuzatiladi. Bu esa ilmiy terminologiyani standartlashtirish va tizimlashtirish zarurligini ko'rsatadi. Kelgusida ushbu yo'nalishda chuqurroq tadqiqotlar olib borish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ullmann, S. (1962). *Semantics: An Introduction to the Science of Meaning*. Oxford: Basil Blackwell.
2. Crystal, D. (2003). *English as a Global Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Cabré, M. T. (1999). *Terminology: Theory, Methods and Applications*. Amsterdam: John Benjamins.